

УДК 37.(091)

О. А. Устименко-Косоріч, Чжан Їн
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ЗМІСТОВІ КОМПОНЕНТИ ФОРМУВАННЯ ЕТНОНАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОНАВСЬКОГО СТИЛЮ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ ТА ХОРЕОГРАФІЇ З КНР У ВНЗ УКРАЇНИ

У статті доведена унікальність музично-хореографічної освіти, що розглянута на етнонаціональному виконавському стилі майбутніх учителів музики та хореографії з КНР і його змістових компонентах, які розкривають «автопортрет» виконавської хореографічної школи. Зазначено, що формування етнонаціонального виконавського стилю майбутніх учителів музики й хореографії з КНР спрямоване на збереження та відтворення духовної культури й національних особливостей народу з метою трансформації духовно-морального потенціалу та якостей особистості. Процес опанування етнонаціональним виконавським стилем майбутнім фахівцем музично-хореографічної справи невід'ємний від розвитку етноорієнтованої музично-естетичної свідомості, якою стає «рухомовна свідомість», що виникає в контексті етнічної традиції певної країни.

Ключові слова: змістові компоненти, формування етнонаціонального виконавського стилю, майбутні вчителі музики й хореографії з КНР, виконавець, індивідуальний стиль, критерії.

Постановка проблеми. Аналіз теоретичних засад етнонаціонального виконавського стилю майбутніх учителів музики й хореографії з КНР детермінує проведення цілісної наукової розвідки компонентів формування досліджуваного явища в системі української мистецько-педагогічної освіти, визначення критеріїв та оцінки його сформованості. І в цьому сенсі слід своєчасно розставити акценти в обговоренні питання формування й розвитку досліджуваного явища. Ураховуючи специфіку процесу навчання виконавської музичної та хореографічної технік, можемо свідчити про формування творчого ставлення до музично-хореографічної діяльності, оволодінні виконавськими навичками та прийомами, умінні композиційно опанувати хореографічним і музичним мистецтвом. Але говорити про самобутній виконавський стиль майбутніх учителів музики й хореографії під час їх вступу до українських вишів, про втілення оригінальних виконавських знахідок для розкриття художнього змісту хореографічних творів ще

передчасно. Однак формування етнонаціонального виконавського стилю майбутніх учителів музики й хореографії є головним завданням педагогів за фахом на всіх рівнях музично-хореографічної освіти, що вирізняє українську мистецьку школу серед інших національних музично-освітніх закладів.

Аналіз актуальних досліджень. Засадничими в теорії стилю та музично-педагогічній науці вважаються концепції Б. Яворського та Б. Асаф'єва. Б. Яворський поняття «стиль» пов'язує з феноменом музичного мислення та розглядає з позиції історизму. За Б. Яворським термін «стиль» об'єднує всі прояви духовної культури, що вміщує різні види мистецтва ідеологічного, соціального, етнонаціонального походження [5]. Б. Асаф'єв у зміст поняття «стиль» вміщує комплекс засобів музичної виразності, що реалізуються під впливом художньо-естетичної волі індивіда [1, с. 25]. «Стиль» діалектично уможлиблює певні відхилення від норми, що символізує типове, відповідно до історичного часу, та унікальне, характерне новому періоду[там само].

Теорія виконавського стилю достатньо висвітлена в межах науки про інтерпретацію (інтерпретологію) Г. Коганом, О. Суботою, С. Фейнберга. Дослідники вважають, що стиль характеризується в сукупності технічних і виразних засобів артиста: індивідуальне ставлення до структури художнього матеріалу, особистий підхід до інтерпретації, манера володіння виконавською технікою, інтелектуальний ресурс, психологія виконавця та його світосприйняття. На думку В. Медушевського, зворотній контакт між композиторським і виконавським стилем досягається в межах сприйняття індивіда [5]. Але теорія формування етнонаціонального стилю майбутніх учителів музики й хореографії з КНР залишається за межами науково-дослідних інтересів.

Отже, **метою статті** стає аналіз процесу формування й розвитку етнонаціонального виконавського стилю майбутніх учителів музики й хореографії з КНР у ВНЗ України.

Виклад основного матеріалу. Невід'ємною складовою процесу формування етнонаціонального виконавського стилю, на думку Л. Вахтель, є розвиток майбутніх учителів музики й хореографії на професійному й особистісному рівнях [2, с. 15]. У дослідженні змістових компонентів формування етнонаціонального виконавського стилю майбутніх фахівців урахуємо низку ключових ідей, що узгоджуються з концептуальними положеннями дослідження: урахування теоретичних положень щодо поняття «стиль»; структурно-функціональний аспект етнонаціонального виконавського стилю; педагогічні умови й засоби його ефективного формування, а також критерії та рівні його сформованості. Охарактеризуємо докладніше кожен блок формування етнонаціонального виконавського стилю майбутніх учителів музики й хореографії:

Етнокультурний блок містить два етапи: перший – усвідомлення студентами етнонаціональної сутності музично-хореографічної діяльності, що реалізовується на двох рівнях: виявлення й вивчення майбутніми

фахівцями особливостей національного характеру та його відображення у виконавській діяльності й розуміння художнього твору як носія етнонаціональних традицій; другий – усвідомлення особистого виконавського процесу як носія етнонаціонального стилю.

Відповідно, завданнями, що вирішуються на цьому етапі, стають: впровадження педагогом у навчальну програму народного репертуару, який націлений на розвиток сприйняття іноземних студентів національної мелодики, ритмів, образів; музично-теоретичний і виконавсько-педагогічний аналіз різних виконавських інтерпретацій; проведення порівняльного аналізу педагога та студента інтерпретацій видатних діячів, представників різних національних шкіл із метою виявлення етнонаціональних виконавських характеристик.

У якості оцінки сформованості етнокультурних знань майбутніх учителів музики й хореографії на першому етапі стають: рівень самостійного аналізу інтерпретації, виявлення етнонаціональних особливостей художнього твору; постановка й виконання танців у власній інтерпретації з урахуванням етнонаціонального стилю музики.

Реалізацію другого етапу умовно розподіляємо на три рівні: вивчення особливостей, специфічних діалектичних рис етнонаціонального виконавського стилю; усвідомлення особистісного етнонаціонального виконавського компонента; усвідомлення етнокультурного діалогу між композитором і виконавцем у процесі інтерпретації музично-хореографічного репертуару.

Завдання, які вирішуються спільно з педагогом на другому етапі, можемо сформулювати таким чином: розвиток етноорієнтовного слуху та етноорієнтованої естетичної свідомості майбутніх учителів музики й хореографії; здатність до індивідуального вибору студентів засобів виразності та хореографічної техніки, які відповідають етнонаціональним особливостям художнього твору.

Оцінка сформованості етнокультурності студентів із КНР на цьому рівні заснована на визначенні рівня розвитку етноорієнтовного слуху, опанування варіативними параметрами (темп, агогіка, інтерпретація) у вираженні етнонаціональних особливостей художнього твору. Ступінь оволодіння етнокультурним блоком визначається на показниках «етнохарактерності» та «індивідуальності» у виборі власних підходів до інтерпретації художніх творів.

Отже, формування етнонаціонального виконавського стилю засновано на процесі освоєння й усвідомлення етнокультурної сутності виконавської діяльності, співставленні етнокультурних традицій української національної виконавської школи зі світовими досягненнями музичного й хореографічного виконавства. У результаті цього процесу студенти можуть визначити етнокультурні особливості та пріоритети власної національної виконавської школи й усвідомити базові коріння формування етнонаціонального стилю.

Технічно-технологічний блок формування етнонаціонального виконавського стилю майбутніх учителів музики й хореографії передбачає два етапи, відповідних інтерпретації художнього твору: вибір інтерпретаторського рішення та створення завершеної інтерпретації.

Перший етап формування етнонаціонального виконавського стилю студентів на основі інтерпретаторського рішення вміщує три рівні: вибір твору, інформативне ознайомлення, опанування виконавською технікою; педагогічний показ твору, пошук і вибір відповідного інтерпретаторського рішення; підтвердження сформованості інтерпретаторського рішення на виконавській моделі.

Вибір музичного твору для вивчення – початковий рівень першого етапу формування етнонаціонального стилю, що відбувається відповідно до: вимог навчальних програм і потреб професійного росту певного студента (освоєння певного художнього жанру та видів виконавської техніки).

Перший етап (знайомство з виконавською технікою) українськими викладачами забезпечується таким чином: на основі власного виконавського показу художнього твору педагог пропонує студентові проаналізувати художньо-образний зміст танцю та музики, визначити можливі варіанти рухового вирішення окремих побудов; на основі доступного музичного твору у спільній співпраці викладача та студента визначається «художньо-образний центр» виконуваного танцю, з'ясовуються індивідуальні технічні шляхи для його реалізації на власній виконавській моделі. Подібний конспект роботи над художнім твором стає зразком для подальшої виконавської самостійної діяльності виконавця; педагог пропонує студентові попереднє осмислення художнього твору засобом прослуховування аудіо-запису композиції в декількох варіантах його інтерпретації, що спрямовано на розвиток у вихованця вмінь виявляти характерні особливості кожної виконавської трактовки музики, зберігаючи індивідуальність та власну ініціативу в подальшому пошуку інтерпретаторського рішення хореографічних постанов. М. Тайчевич наголошує, що перше знайомство з художнім твором передбачає емоційний відгук від виконавця, у іншому випадку, композицію не слід вивчати взагалі [6, с. 23].

Наступний рівень першого етапу містить показ твору, а також пошук і вибір найкращого інтерпретаторського рішення. Цей рівень пов'язаний із реалізацією наступних завдань, що віддзеркалює шлях побудови майбутніх учителів музики й хореографії інтерпретаторського плану та підкреслює деякі аспекти взаємодії педагога та студента на цьому етапі: активізація педагогом проєктивного творчого мислення студента, спрямованого на виявлення цілісності в конструкції художнього твору; «розкодування» культурних традицій і стильових особливостей музики та танцю; активізація стимулу студентів до «усвідомлення традицій», до створення оригінального інтерпретаторського рішення. За допомогою проєктивного творчого мислення форма художнього твору розглядається не абстрактно або фрагментарно, а як цілісна художньо-змістовна композиція; розбудова

плану реалізації художнього змісту твору, що припускає, за Л. Вахтель, «суб'єктивне розуміння» [2, с. 13] і вираження образного змісту в індивідуальній виконавській техніці студента. Під час інтерпретації художнього твору можуть взаємодіяти об'єктивні вимоги до музики та їх суб'єктивне бачення виконавцем, що сприяє виявленню образного центру окремих частин цілого художнього твору, а також вибору характерних засобів хореографічної виразності для реалізації художнього змісту танцю.

У період, коли студенти остаточно опанують музично-хореографічною технікою, відповідними темпами, педагог активізує увагу й зацікавленість виконавця до хореографічної діяльності. Викладач пропонує студентові ознайомитися з відповідною літературою, яка висвітлює історію походження композиції, біографію композитора, особливості стилю тощо. Кожен черговий показ виконуваного танцю студентом педагогу супроводжується оцінкою виконавського рішення, пошуком нових засобів виразності для наближення до художнього задуму, що пов'язано з роботою критичного мислення. Виявлення стильових характеристик художнього хореографічного твору невід'ємна від усвідомлення особливостей композиторського музичного стилю, що впливає на вибір характеру, образного змісту хореографічної композиції та технологічних виконавських рішень.

Відомо, що традиція та інновація в мистецтві знаходяться в постійному діалозі, завдяки якому активізується творчий процес і розвиток традицій. Паралельно з процесом інтерпретації художнього твору студентом відбувається засвоєння традицій, їх переробка відповідно до індивідуального стилю та духу часу. У цьому сенсі усвідомлення традицій супроводжується прагненням виконавця до створення оригінального індивідуального інтерпретаторського рішення, вольовими якостями студента, які містять, за Л. Вахтель, технічну, творчу й пізнавальну активність майбутніх учителів музики й хореографії [2, с. 13].

Сформованість етнонаціонального виконавського стилю студентів із КНР на першому етапі констатуємо у зв'язку з проявами: пізнавальної, творчої, технічної активності; індивідуального інтерпретаторського плану, що містить автентичність об'єктивним вимогам композиції та суб'єктивність їх прочитання; самостійного пошуку виконавських рішень, що наближені до авторського задуму; мотивації до усвідомлення традицій і їх переробка відповідно до особистого виконавського ладу й духу часу.

Другий етап формування етнонаціонального виконавського стилю майбутніх учителів музики й хореографії припускає створення цілісної переконливої інтерпретації художнього твору, що реалізується на трьох рівнях: знаходження у виконуваному творі «художнього центру»; усвідомлення студентом особливостей застосування індивідуальної виконавської техніки, що відповідає характерові та змістові виконуваного танцю; підготовку та презентація художнього твору на естраді.

Другий етап передбачає вирішення таких завдань: розвиток індивідуальної виконавської техніки студентів у єдності з їх творчою та пізнавальною активністю; активізація самоконтролю під час концертного виступу; встановлення атмосфери співтворчості між викладачем і студентом; розвиток педагогічних знань у майбутніх фахівців засобом впровадження у план індивідуального заняття ігрового проекту «студент у якості викладача».

Визначимо особливості підготовки студентів із КНР, які є показником унікальності української методики формування досліджуваного явища: прискіплива увага педагога до емоційного стану студента; його переконання у власних силах і успіху концертного виступу; постійне проведення акустичних тренувань-репетицій з метою адаптації слухових і рухливих якостей студента до акустичних особливостей приміщення (залу, аудиторії тощо); обговорення та тренування сценічних рухів виконавця, артистизму, опанування прийомами поведінки на сцені у критичних ситуаціях.

Отже, встановлення творчого діалогу й атмосфери співтворчості між викладачем і студентом є важливою умовою у формуванні етнонаціонального виконавського стилю майбутніх учителів музики й хореографії, який вміщує: прискіпливу увагу викладача до внутрішнього стану студента; урахування викладачем мотивації студента в побудові навчального процесу; сприйняття студентом викладача як джерела досвіду.

У якості критерій та оцінки сформованості етнонаціонального виконавського стилю майбутніх учителів музики й хореографії на другому етапі виступають: рівень виконання об'єктивних вимог музично-хореографічного формату: стильові особливості, компоненти авторського задуму; рівень індивідуальності, суб'єктивно-творчого начала студентів у реалізації художнього змісту танцю; рівень технічно-технологічної досконалості студента у процесі виконання, що віддзеркалюється у варіативних параметрах інтерпретаторського рішення в архітектурно-звуковій реалізації композиції; рівень артистизму й реалізація сценічного образу в процесі концертного виступу.

Особистісний блок формування етнонаціонального виконавського стилю майбутніх учителів музики й хореографії містить два етапи: формування «акмеособистості»; творча самореалізація студента. Зазначені компоненти особистісного блоку знаходяться в діалектичній єдності, адже формування «акмеособистості» передбачає віру суб'єкта в розвиток власного творчого потенціалу, який спрямовує процес творчого саморозвитку в стадію самопізнання, що дозволяє індивідові прогнозувати життєву перспективу, як наслідок, – виникає стимул для його духовної та інтелектуальної довершеності.

Перший етап реалізації особистісного блоку формування етнонаціонального виконавського майбутніх фахівців передбачає два рівні: розкрити особистісні якості студента у виконавсько-практичній діяльності; постановка надмети й розкриття особистих вищих потенцій у творчо-практичному процесі.

Ураховуючи два рівні особистісного блоку, завданнями, що реалізуються стають: розкриття особистості через творчо-виконавський процес; розвиток духовних здібностей у процесі комплексного музично-хореографічного виховання; збагачення особистого життєвого досвіду та його використання в індивідуально-виховному проекті реалізації виконавських здібностей.

Критерієм сформованості особистісного блоку етнонаціонального виконавського стилю на першому етапі виступає самостійність і творча ініціатива студентів із КНР у реалізації професійно-творчих завдань.

Оцінку сформованості етнонаціонального виконавського стилю розглядаємо на рівні творчих ініціатив виконавців і артистичних здібностей, сценічної поведінки на естраді.

Реалізація особистісного блоку на другому етапі припускає творчу самореалізацію студентів, що містить три рівня: самостійна регуляція власних індивідуально-творчих особливостей та їх адаптація в індивідуальному виконавському стилі; самоконтроль емоційного напруження у процесі їх естрадно-концертної виконавської діяльності, усвідомлення особистої ролі в навчально-професійному процесі музично-освітнього закладу.

У якості завдань на цьому рівні стають: самореалізація та художньо-естетична актуалізація студента в процесі професійної підготовки; формування стимулів до музично-виконавської діяльності студента; розвиток самостійності майбутніх учителів музики й хореографії в період навчання в мистецько-педагогічному закладі.

Критеріями сформованості особистісного блоку етнонаціонального виконавського стилю на другому етапі виступають: самостійність студентів у процесі навчання у ВНЗ; самореалізація виконавця в процесі професійного виховання.

Оцінка сформованості етнонаціонального виконавського стилю встановлюється за показниками відповідності рівню творчої активності студентів з КНР, самостійності в процесі навчально-професійної діяльності.

Висновки. Ураховуючи творчий контекст становлення етнонаціонального виконавського стилю, що сприяє підвищенню духовно-естетичної та пізнавальної активності майбутніх учителів музики й хореографії, підкреслено процес трансформації особистості в межах освітнього періоду, який передбачає формування нових особистісних смислів у свідомості індивіда.

Становлення системи етнонаціональних цінностей активізує процес формування особистісних цінностей і самодосконалості, що детермінує активізацію та ефективність розвитку стилю виконавсько-професійної діяльності майбутніх учителів музики й хореографії. Регулювання процесу взаємодії та взаємозбагачення етнонаціональних і особистих цінностей обумовлено вимогами вектора діяльності, що спрямований, за Л. Дормфаном, «у нескінченність» [3, с. 90]. Цей процес висвітлює міру духовного, естетичного, інтелектуального, чуттєвого розвитку особистості

та припускає не тільки форму пізнання, але й трансформацію соціокультурного та інтраіндивідуального світу індивіда.

Зазначено, що в процесі формування етнонаціонального виконавського стилю майбутніх учителів музики й хореографії формується механізм саморозвитку особистості, розкривається її творчий потенціал, визріває усвідомлення власного призначення в майбутній професії.

Отже, формування етнонаціонального виконавського стилю майбутніх учителів музики й хореографії покладено в українську мистецьку освітньо-виховну систему, що спрямована на збереження та відтворення духовної культури й національних особливостей народу з метою трансформації духовно-морального потенціалу та якостей особистості. Процес опанування етнонаціональним виконавським стилем студентом з КНР невід'ємний від розвитку етноорієнтованої естетичної свідомості, якою стає «рухомовна свідомість», що виникає в контексті етнокультурної традиції та уможливорює людині певного етносу створювати суспільно значущі цінності, демонструвати власну етнонаціональну приналежність на виконавському стилі.

Перспективи подальших наукових розвиток вбачаємо в подальшому дослідженні педагогічних принципів розвитку етнонаціонального стилю в майбутніх учителів музики й хореографії з КНР в умовах навчання у вищих педагогічних навчальних закладах України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Асафьев, Б. (1965). *Речевая интонация*. Москва-Ленинград: Музыка.
2. Вахтель, Л. В., Вьюнова, Н. И. (2008). Этнокультурный стиль музыкально-исполнительской деятельности студента как интегративная категория. *Проблемы и перспективы развития художественного профессионального педагогического образования : материалы всероссийской научно-практической конференции, Самара, Ч.1, 12–16*.
3. Дорфман, Л.Я. (1997). *Эмоции в искусстве*. Москва : Смысл.
4. Медушевский, В. (1980). О содержании понятия «адекватное восприятие». *Восприятие музыки, Москва: Музыка, 140-150*
5. Яворский, Б. (1972). *Статьи, воспоминание, переписка*. Москва: Советский композитор.
6. Тајчевић, М. (1988). *Основи теорије музике*. Београд: научна књига.

РЕЗЮМЕ

Устименко-Косорич Е. А., Чжан Ин. Содержательные компоненты формирования этнонационального исполнительского стиля будущих учителей музыки и хореографии из КНР в вузах Украины.

В статье доказана уникальность музыкально-хореографического образования, которая рассматривается на этнонациональном исполнительском стиле будущих учителей музыки и хореографии из КНР и его содержательных компонентах, раскрывающие «автопортрет» исполнительской хореографической школы. Отмечено, что формирование

этнонационального исполнительского стиля будущих учителей музыки и хореографии из КНР направлено на сохранение и воссоздание духовной культуры и национальных особенностей народа с целью трансформации духовно-нравственного потенциала и качеств личности. Процесс освоения этнонациональным исполнительским стилем будущими специалистами музыкально-хореографического искусства неотделим от развития этноориентированного эстетического сознания, которое становится «двигательно-речевым сознанием», возникающее в контексте этнической традиции определенной страны.

Ключевые слова: *содержательные компоненты, формирование этнонационального исполнительского стиля, будущие учителя музыки и хореографии из КНР, исполнитель, индивидуальный стиль, критерии.*

SUMMARY

Ustymenko-Kosorich O.A., Zhang Ying. Substantial components of formation of the ethno-national performing style of the future teachers of music and choreography from the PRC in universities of Ukraine.

The article proves the uniqueness of the musical-choreographic education, which is considered on the ethno-national performing style of the future teachers of music and choreography from the PRC and its content components, revealing the “self-portrait” of the performing choreography school. It is noted that formation of the ethno-national performing style of the future teachers of music and choreography from the PRC is aimed at preserving spiritual culture and national features of the people with the goal of transforming spiritual and moral potential and personality traits. The process of mastering the ethno-national performing style by the future specialist of musical-choreographic art is inseparable from the development of ethno-oriented musical and aesthetic consciousness, which becomes a “motor-speech consciousness” arising in the context of the ethnic tradition of a certain country.

Taking into account the fact that creative context of formation of ethno-national performing style, which contributes to enhancing the spiritual, aesthetic and cognitive activity of the future music and choreography teachers, we focus on the process of the personality transformation within the musical-educational period, which involves the formation of the new personal meanings in the consciousness of the individual.

The formation of the system of ethno-national values activates the process of formation of personal values and self-perfection, which determines the activation and effectiveness of the development of the style of performing-professional activity of the future music teachers and choreography.

Consequently, the formation of an ethno-national performing style of the future music and choreographer teachers is conducted in the Ukrainian artistic educational system aimed at preserving spiritual culture and national peculiarities of the people in order to transform the spiritual and moral potential and personality traits. The process of mastering the ethno-national performing style of

a student from the People's Republic of China is inseparable from the development of ethno-oriented musical and aesthetic consciousness, which becomes the "rolling consciousness" that arises in the context of ethno-cultural tradition and allows a person of a certain ethnic group to create socially significant values, to demonstrate their own ethno-national identity in the performing style.

Key words: content components, formation of ethno-national performing style, future teachers of music and choreography from China, performer, individual style, criteria.